

מדות והליכות בראי הפרשה

מדות טיש

פרשת
פינחסמבית
שבת טיש

נושא השבוע: שִׁכַר מִצָּוָה

תדפיס
מחזור הספר "מדות טיש"
שיצא לאור בעזרת השם
על פרשות השבוע
עם המדורים הקבועים
והאחרים

משבחה

מאמר פתיחה

מדגש מהות המדה

חז"ל הפליגו רבות בגדל השִׁכַר העצום אשר עתיד הקב"ה להנחיל לכל אוהביו ושומרי מצותיו, ואמרו שעתיד הקב"ה להנחיל לצדיקים שלש מאות ועשרה עולמות של שִׁכַר טוב, כנגד מעשיהם הטובים, שנאמר "להנחיל אהבי יי"ש ואצרתיהם אמלא", יי"ש בגימטריה שלש מאות ועשר. וכן ידועים דברי חז"ל שיש ששה דברים שהאדם אוכל פרותיהם בעולם הזה והקדוה נקמת לו לעולם הבא, וכתב עליה הפה"ר ש"א שעל כל המצוות יש שִׁכַר בעולם הזה, ורצה הקב"ה לזכות את ישראל גם בעולם הזה, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, אלא שמצוות אלו מכריעות את הדיון. וכן פרש ה"תפארת ישראל" את דברי המשנה באבות: "היום קצר והמלאכה קרבה, והפועלים עצלים והשִׁכַר הרבה", ופרש ש"השִׁכַר הרבה" פירושו, השִׁכַר שהוא גם בעולם הזה וגם בעולם הבא. אלא שמנגד מביאים חז"ל במסכת קדושין את דעתו של רבי יעקב שאמר כי "שִׁכַר מצוה בהאי עלמא ליכא", דהינו שאין שִׁכַר של מצוה בעולם הזה, אולם כבר כתבו הקדמונים שאפילו לשיטת רבי יעקב יש מצוות רבות ואפנים שונים שגם עליהם מקבלים שִׁכַר בעולם, לבד מהקדוה הנקמט לעולם הבא, שעליה נאמר "עין לא ראתה אלקים וזולתה יעשה למחפה לו", דהינו שהאדם לא יכול לשער את השִׁכַר הגדול המצפה לו לעולם הבא על כל מצוה ומצוה שעשה בעולם הזה. ואחת המצוות החשובות שעליהם יש שִׁכַר בעולם הזה ללא ספק, היא כפי שכתב הרמב"ם, על כל המצוות והמעשים הטובים שבין אדם לחברו.

על שִׁכְרוֹ שֶׁל פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר אֶת קִנְאָתוֹ ה', נֶאֱמַר בְּרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה: "הִנֵּנִי נָתַן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם". ומוֹבָא בְּמִדְרָשׁ רַבִּי: "אָמַר הַקֹּב"ה, בְּדִין הוּא שֵׁטֶל שִׁכְרוֹ". דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁבְּמִדְרָשׁ הִתְפָּרְשׁוּ בְּאַפְסִים שׁוֹנִים, שֶׁכֵּן לְכַאוּרָה הַדְּבָרִים נִסְתָּרִים עַל פִּי דְּבָרֵי חז"ל בְּמִסְכַּת קְדוּשִׁין כִּי שִׁכַר מִצָּוָה בְּהַאי עֲלָמָא לִיכָא, וְתַרְוִיצִים שׁוֹנִים מוֹבָאִים עַל תְּמִיחָה זו. רַבִּים מְפָרְשִׁים וְכוּתְבִים, שֶׁפִּינְחָס קָבַל אֶת שִׁכְרוֹ בְּעוֹלָם הָאֵל, מִפְּנֵי שְׁחִי וְקָם לְעוֹלָם, כְּדִבְרֵי חז"ל שֶׁפִּינְחָס הוּא אֱלֹהִי, וּמִפְּנֵי שֶׁכֵּן לֹא שִׁיךְ לוֹמַר אֲצִלוֹ "הַיּוֹם לַעֲשֹׂתָם וּמָחָר לְקַבֵּל שִׁכְרָם", דִּהְיוּ הַיּוֹם לַעֲשֹׂתָם בְּעוֹלָם הָאֵל וּמָחָר לְקַבֵּל שִׁכְרָם בְּעוֹלָם הָאֵל, שֶׁכֵּן הוּא נוֹתֵר תְּמִיד בְּעוֹלָם הָאֵל, וְלִכֵּן מֵגִיעַ לוֹ שִׁכַר בְּעוֹלָם הָאֵל עַל מַעֲשֵׂה קִנְאָתוֹ שֶׁכֵּן הִשִּׁיב אֶת חֲמַת הַקֹּב"ה מֵעַם יִשְׂרָאֵל. אַחֲרַיִם פָּרְשׁוּ שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁפִּינְחָס קָנָא אֶת קִנְאָתוֹ ה' וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם הָשֵׁם נִקְרָא עֲלֵיהֶם וְתַעֲצֵר הַמִּגְפָּה, וּבִכְךָ קִדַּשׁ שָׁם שְׁמִים בְּרַבִּים, לִכֵּן בְּדִין הוּא שֵׁטֶל שִׁכְרוֹ. עוֹד יֵשׁ שֶׁפָּרְשׁוּ, שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁפִּינְחָס זָכָה אֶת עַם יִשְׂרָאֵל כָּל מַעֲשֵׂהוּ, וְהָרִי אָמְרוּ חז"ל שֶׁ"כָּל-הַמִּצְוָה אֶת-הַרְבֵּים אֵין חֲטָא בָּא עַל-יְדוֹ", לִכֵּן מוֹהֲדִין הוּא שֵׁטֶל שִׁכְרוֹ בְּעוֹלָם הָאֵל. מִפְּנֵי שֶׁכֵּן הַטַּעַם מִדּוּעַ שִׁכַר מִצָּוָה בְּהַאי עֲלָמָא לִיכָא, הוּא מִפְּנֵי שְׁחֹשְׁשִׁים שְׁמָא יִתְחַרֵּט עַל מַעֲשֵׂיו הַטּוֹבִים וְנִמְצָא תוֹקָה עַל הָרָאוּשׁוֹנוֹת, אוֹלָם הַמִּצְוָה אֶת-הַרְבֵּים אֵין חֲטָא בָּא עַל-יְדוֹ, וְלֹא יִתְכַּן שִׁיִּתְחַרֵּט עַל הָעֵבֶר, וְלִכֵּן בְּדִין הוּא שֵׁטֶל שִׁכְרוֹ. וְכֵן פָּרְשׁוּ, שֶׁהַכֹּל כִּי שִׁכַר מִצָּוָה בְּהַאי עֲלָמָא לִיכָא, הוּא רַק לְמִי שֶׁמִּצְוָה וְעוֹשָׂה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חַיֵּב לַעֲשׂוֹת אֶת הַמִּצְוֹת וְלִשְׁם כֵּן הוּא בָּא לְעוֹלָם. אוֹלָם מִי שֶׁעוֹשָׂה מַעֲשִׂים טוֹבִים לְפָנִים מִשׁוֹרֵת הַדִּין וּמִקָּדִים גַּם דְּבָרִים שֶׁאֵינָם מִצְוָה עֲלֵיהֶם, מֵגִיעַ לוֹ עַל-כֵּן שִׁכַר גַּם בְּעוֹלָם הָאֵל. וְנִמְצָא אִם-כֵּן, שֶׁפִּינְחָס שָׁלָא נִצְטָוָה עַל מַעֲשֵׂהוּ וְעָשָׂהוּ לְפָנִים מִשׁוֹרֵת הַדִּין, בְּדִין הוּא שֵׁטֶל שִׁכְרוֹ בְּעוֹלָם הָאֵל. וְיִסוּד חֲשׁוֹב נוֹסֵף מוֹבָא בְּכַפּוּה סְפָרִים, עַל-פִּי דְּבָרֵי הַקֹּדֶם מוֹנִים, שֶׁעַל כָּל הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים וְהַחֲסִדִּים שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ, מְקַבְּלִים שִׁכַר גַּם בְּעוֹלָם הָאֵל, לְבַד מִהַקְדָּוָה הַקְּדוּמָה לְעוֹלָם הָאֵל, לִכֵּן זָכָה פִּינְחָס לְשִׁכַר הַגָּדוֹל שֶׁקָּבַל וּבְדִין הוּא שֵׁטֶל שִׁכְרוֹ בְּעוֹלָם הָאֵל. שֶׁהָרִי מַעֲשֵׂה הַקִּנְאָתוֹ שֶׁעָשָׂה, לֹא הָיָה רַק בֵּין אָדָם לְמָקוֹם אֲלָא גַּם בֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ, שֶׁכֵּן בְּזִכְרוֹת מַעֲשֵׂהוּ נִעְצָרָה הַמִּגְפָּה, וּבְזִכְרוֹתוֹ נִצְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּיתָה חֲלִילָה בַּמִּגְפָּה. וְנִמְצָא אִפּוּא שֶׁהִיטִיב לָהֶם וְהִתְחַסַּד עִמָּם בְּמַעֲשֵׂהוּ, וְלִכֵּן בְּדִין הוּא שֵׁטֶל שִׁכְרוֹ, וּמִכָּאן נִלְמַד כִּפּוּה חֲשׁוֹבָה הִיא גְּמִילוּת חֲסִדִּים וְהַטָּבָה עִם הָאֵל, שֶׁעֲלִיָּהוּ מִשְׁלֵם הַקֹּב"ה לָאָדָם אֶת שִׁכְרוֹ גַּם בְּעוֹלָם הָאֵל.

אֶת דְּבָרֵי חז"ל בְּאַבּוֹת "שִׁשְׁכַר מִצָּוָה - מִצָּוָה", בָּאֵר הַפַּעַל-שִׁם טוֹב, כִּפִּי שֶׁמִּבְּיָא תְּלִמִּידוֹ ה"תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף" כֵּן: "שֶׁאֵין לָךְ שִׁכַר גָּדוֹל מִפּוֹה שִׁישְׁלוֹ תַעֲנֹג מִהַמִּצְוָה עֲצֻמָּה, בַּעֲשׂוֹתָהּ אוֹתָהּ בְּשִׁמְחָה. וְאַף אִם לֹא יִהְיֶה לוֹ שִׁכַר יוֹתֵר, דִּי לוֹ בִּכְךָ, וּבְאַמֶּת יֵשׁ שִׁכַר עַד אֵין תְּכַלִּית עַל מִצְוָה שֶׁעוֹשִׂים בְּשִׁמְחָה. אֲלָא שֶׁשִׁכַר מִצָּוָה בְּהַאי עֲלָמָא לִיכָא, כִּי אֵין כָּל הָעוֹלָם יָכוֹל לְקַבֵּל אוֹר הַשִּׁכַר שֶׁל מִצְוָה וְדַבּוּר הַגּוֹן, כִּי הוּא מֵאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְהָעוֹלָם יֵשׁ לוֹ סוּף". וְכֵן אָמַר רַבִּי צְבִי הִירֵשׁ בְּרוּיָדָא מְקָלָם: "אִם נִקְבֵּץ אֶל תוֹךְ רִגַע אֶחָד אֶת כָּל הַשְּׁעוֹת וְהַרְגָּעִים שֶׁל אִשָּׁר וְנַחַת שִׁישׁ לָאָדָם בְּמִשְׁוֹף כָּל יְמֵי חַיָּו, וְנִצְרָף לָזֶה אֶת כָּל הָאִשָּׁר וְנַחַת שִׁישׁ לְכָל חֲבֵרָיו בְּכָל חַיֵּיהֶם, וְנָתַן אֶת הַכֹּל לָאָדָם אֶחָד, הָאֵם אֶפְשָׁר לְשַׁעַר אֶת מִדְרַגַּת הָאִשָּׁר אִשָּׁר יִרְגֵּשׁ הָאָדָם הַהוּא בְּרִגַע הַהוּא? וְאִם נִצְרָף אֶת כָּל הָאִשָּׁר וְנַחַת שִׁישׁ לָאִנְשֵׁי כָּל עִיר מִגּוּרָיו בְּמִשְׁוֹף כָּל יְמֵי חַיֵּיהֶם, וְנִצְרָף לָזֶה אֶת הָאִשָּׁר שֶׁל כָּל דְּרֵי הָעוֹלָם, מִכָּל-מְקוֹם כָּל זֶה עַדִּין בְּגִדָּר שֶׁל חַיֵּי הָעוֹלָם הָאֵל. וְאַף אִם נִצְרָף אֶת כָּל הָאִשָּׁר שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת מִרְאִשִׁית הַבְּרִיָּאָה עַד סוּף כָּל-הַדּוֹרוֹת, וְכָל זֹאת נָתַן לָאָדָם אֶחָד בְּרִגַע אֶחָד, הָאֵם יֵשׁ לָךְ אִשָּׁר גָּדוֹל מִכָּאן? וּבִכֵּן, עַל-כֵּן הָאִשָּׁר הָאֵל אָמְרוּ חז"ל: "כִּפּוּה שְׁעָה אֶחָת שֶׁל קִנְיָנוֹת בְּעוֹלָם הָאֵל, מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הָאֵל!"

"אֵינִי מִבִּין, מִדּוּעַ צָרִיךְ אֲנִי

לְקַבֵּל שִׁכַר בְּעוֹלָם הָאֵל בַּעֲבוּר מִצְוֹתֵי?

וְהֵלֵא אֶת כָּל נִשְׁמָתִי הִייתִי מוֹסֵר

לְשֵׁם הַזְכוּת לְקָדִים

וְלוֹ מִצְוָה אֶחָת בְּלִבִּי!"

(רבי מרדכי מלעכוויטש)

נמשל

למה הדבר דומה

חשובים שערך בגליון הנזר שלפניו, ואף ספר במו ידיו סיר מלא בגרעיני חטה, והכפיל ושלש את הפמות לפי גבה ורחב הערמה, נקב במספר כלשהו, והציג אותה בפני החכם. "ובכן", המשיך החכם בספוק ושאל: "ועכשו, צא וחשב, כמה גרגרי חטה יהיו בקרון שלם של רכבת, שכלו מלא בגרגרים מהרצפה ועד התקרה, ללא אפס מקום". בינתיים התאספו במקום אנשים רבים ששמעו הוכוח הגיע לאזניהם, וכלם הביטו בקצרות על שלמה, ובקשו לשמע את תשובתו. מצחו של שלמה התמלא בקמטים, ובמשך שעה ארוכה היה שקוע בחשוביו הסבוכים. ואז בבת אחת אורו עיניו, הרים את ראשו ונקב בסכום עצום, אליו הגיע לאחר חשוב ארוך. "ובכן", המשיך החכם ולא הרפה, "ועכשו צא וחשב, כמה גרגרי חטה יהיו באגף רכבות, שבכל אחת מהן יש אגף קרונות, וכל קרון מלא וגדוש עד אפס מקום בגרגרי החטה". תדהמה נפלה על השוהים במקום, אולם שלמה הגאון לא הסכים להודות בקושי, ומיד הסתער שוב על גליונות הנזר שלפניו, וצלל אל תוך החשבון הסבוך והמפוק, למרות שמעולם לא פתר תרגיל כזה מספק. עברו כמעט חמש שעות תמימות, ובסיומן הפך שלמה את גליון הנזר שלפניו על רחבו, ורשם עליו מספר ארוך בן ספרות רבות, עד שקצהו כמעט לא נראה. "זוהי התוצאה הסופית", אמר שלמה בספוק ובאשרות של גאונה, אולם החכם לא הרפה והטיל על ראשו את הפצצה: "ועכשו הגעתי אל החידה האמיתית. על גרן ענקית של תבואה, שראשה מגיע השמימה ורחבה כרחב פדור הארץ כלו, ישבה צפור אחת, ונקרה את גרגרי החטה שבערמה. במשך מאה ימים רצופים הצליחה הצפור לכרסם רק גרגר אחד, ובמים שלאחר מכן המשיכה בכרסומיה. ובכן, כמה זמן ידרש לה לאותה צפור כדי לאכל את הגרן כלו על כל גרגרי החטה שבו?" פניו של שלמה הלבינו והוא כמעט קרס תחתיו בעלפון. ראשו החל להסתחרר, ובדמיונו ראה סביבו צפרים רבות המנקרות גרגרי חטה ומצוחות בקול גדול. "אין לי תשובה" לחש בשפל-קול, וכל הנוכחים פוצו בצחוק גדול.

הנמשל

במשל נפלא זה, השתמש ה"חפץ חיים" על מנת להמשיך לנו, כיצד אין שום פראגמטיזם שיכול לחשב מהו שכר מצוה לפי המשגים שלנו בעולם הזה. שכן העולם הזה מגבל, קצוב ומדוד, לעומת העולם הבא שהוא אינסופי ובלתי מגבל, ולכן אין לנו הבנה בשכר המצות שאין להם גבול ומדה. ויותר מאותו חשוב מסבך ובלתי נתפס של פמות הזמן של אכילת כל הגרגרים הרבים בערמה הענקית עד לב השמים, מצפה לנו על כל מצותינו ומעשינו הטובים, פרותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לנו לעולם הבא.

כלם הפירו את שלמה, הממחה בחשבון. כמעט כל חייו נעו על ציר החשובים והחשובות. בכל רגע פנוי היה שלמה אוהב לחשב חשבונות מעניינים ומסבכים, ולא דוקא חשבונות מעשיים מחיי היום-יום. יכול היה לשבת שעות ארוכות על גפי גליונות ניר ארפים, ולחשב תרגילים ארוכים ומסבכים, שאף אחד כמעט לא מצא בהם את ידיו ואת רגליו, ואלו שלמה שט בים המספרים כזקן ורגיל, ושלב נחת וספוק דוקא מפענוח של חשבונות ארוכים ומסבכים, ופצוח חידות מתמטיות מסבכות. חבתו לתורת המספרים, החלה אצל שלמה עוד מימי ילדותו, ומעולם לא התקשה בשעורי החשבון. אם במקצועות אחרים לא מצא ספוק וענן, הרי שרק במקצוע זה, שנהאה לרב האנשים במקצוע יבש וחסר חיים, חש כמו דג במים. כשהתגבר, הפך את תחביבו למטה לחם, ומצא את פרנסתו פרואה חשבון מנסה ומכשר, ורבים שכרו את שירותיו לחשוב המאזנים של מפעליהם ועסקיהם. אך גם בהיותו עסוק בעבודתו כמנהל חשבונות, המשיך בכל עת פנויה להתרה ולחשב חשבונות רבים, וכל העת רצדו מספרים לנגד עיניו וחידות מתמטיות שונות ומשונות. יכול היה לעמוד שעה ארוכה מול עץ בעל עלווה רבה, ולאמוד בעיניו את פמות העלים שעל העץ, בעודו מחשב ומכפיל את פמות העלים במספר העצים שבשדרה כלה. זמן רב הקדיש שלמה להעשרת ידיעותיו בחכמת החשבון, ולשם כך רכש ושאל ספרים רבים מן הגרן ומן הקב, ומעיניו החידות לא נמלט שום מאמר מדעי העוסק בתחום המתמטיקה שלא קראו על פרעיו ועל קרבו. הגיעו הדברים לידי כך, ששלמה החל להתרברב באזני כל מכיריו, כי פלדז לא אניס לה, ואין שום חשוב מתמטי שלא יעלה בידו לפתור, יהיה קשה ככל שיהיה. חבריו נענו לאתגר, והחלו להמטיר עליו תרגילים שונים ומשונים, השליכו מספרים אסטרונומיים בזה אחר זה, אולם שלמה עמד בגבורה והשיב מלחמה שעררה. על כל השאלות ענה בבהירות, והוכיח את תשובותיו בעזרת תרגילים שרשם במהירות בגליונות הנזר שלפניו, שהלכו והתמלאו בקצב מסחרר בזה אחר זה.

יום אחד, נקלע שלמה לביתו של אחד מגדולי חכמי דורו, וכששמע על כשרונו הגדול של אורחו בחשבון ועל טענתו כי אין תרגיל בלתי פתיר, החליט חלה להעמידו במבחן. "שמע נא", פנה החכם אל שלמה ואמר. "מבקש אני להציג בפניך חשוב מתמטי מסבך, ומבקש אני לראות אם יעלה בידך לפתור את החשוב הזה". חיוך של נצחון התפשט על פני שלמה, ובברברנות פסק ואמר: "מוכן ומזמן אני לשמע את החידה, ובטוח אני בעצמי כי אוכל לפצחה על נקלה". "לאט לא", אמר החכם, "אל תתגאה יתר על המידה, כי עליך נאמר 'אל יתהלל חגר כמפתח'. ועתה אגש אל החידה עצמה. ובכן, כמה גרגרי חטה יש בערמה זו המונחת לפנינו?" הביט שלמה בערמת החטה שלפניו, אמד את רחבה ואת ארפה, ולאחר

מִדָּבָר

הַלְכוֹת וְהַלִּיכוֹת

הָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְזַכֵּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה. (ספר המגיד)

• בִּיחוד מְשַׁלֵּם הַקֶּבֶץ"ה שֶׁכֶּר בְּעוֹלָם הָאֵל לְמִי שֶׁאֵדִיר אֶפְלוֹ בְּמִצְוֹת קְלוֹת שֶׁאֵדֵם דָּשׁ בְּעִקְבֵּיוֹ, וְאִם הוּא זֹהִיר בְּכָךְ מִקֶּבֶל הוּא עַל־כֵּן שֶׁכֶּר בְּחֵי"ו. (מוֹעֲגֵלֵי צִדִּיק)

• וְכֵן אִם הָאֵדֵם מִתְאַמֵּץ לְקַיֵּם מִצְוָה נְדִירָה שֶׁרַבִּים נִכְשָׁלִים בָּהּ, וְהוּא מִיִּחִידִי סִגְלָה מְתוֹאֲמָצִים בָּהּ, יִקְבֵּל שֶׁכֶּר גַּם בְּעוֹלָם הָאֵל. (הַחַת"ם סוֹפֵר)

• הָאֵדִיר בְּמִצְוֹת צִיּוּת, זֹכֶה גַּם לְשֶׁכֶר נִגְלָה בְּעוֹלָם הָאֵל, מִלְּבַד שֶׁכֶּר נִסְתָּר שֶׁל עוֹלָם הַבָּא. (כִּלִּי יָקָר)

• מִי שֶׁאֵדִיר בְּתַפְלָה בְּצַבּוֹר בְּכֹנֶה מִקֶּבֶל שֶׁכֶּר בְּעוֹלָם הָאֵל, שְׁנֵאֲמַר "וְעַבְדְּתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגִבְרָה אֶת־לִחְמוֹךְ וְאֶת־מִימֶךָ", לָמָּה הִתְחִיל בְּלִשׁוֹן רַבִּים וְסִימָן בְּלִשׁוֹן יְחִידִי? מִפְּנֵי שֶׁהַרְבֵּים בָּאִים יַחַד לְהִתְפַּלֵּל, וְהַקֶּבֶץ"ה נּוֹתֵן לְכָל אֶחָד שֶׁכֶּר לְפִי כֹנֶנְתּוֹ וְכִפִּי הַמּוֹגִיעַ לוֹ. (רַבִּי יְהוֹנָתָן אֵייבֶשִׁיץ)

• הַמְתַּפַּלֵּל עַל חֲבֵרוֹ וּמִבְקֵשׁ בְּעֵדוֹ, זֹכֶה לְקֶבֶל שֶׁכֶּר בְּעוֹלָם הָאֵל. (שׁוּמַע תְּפִילָּה)

• מִי שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הַמִּצְוֹת מִתּוֹךְ אֲהֶבֶת ה' וְעוֹבְדוֹ בְּאַהֲבָה, מִקֶּבֶל שֶׁכֶּר גַּם בְּעוֹלָם הָאֵל. (אֲמֹרֵי אֵשׁ)

• עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין זֹכֶה הָאֵדֵם לְקֶבֶל שֶׁכֶּר מִרְגַּע הַנְּחִתּוֹ, וְכֵן הָאֵדִיר בְּמִצְוֹת, בְּכַבּוֹד אֵב וְאֵם, בְּקִימָה וְהַדִּיר פְּנֵי זָקֵן, עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה, וְהַפְשָׁטִים לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְכֵן עַל לִמּוּד תּוֹרָה שֶׁל תִּשְׁבֹּר"ר וְהַמְגִדֵּל בְּנֵיו לְתַלְמוּד תּוֹרָה, הַמְכַבֵּד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וּמְשַׁמְשֵׁם, לְמִי שֶׁעוֹנֶה מֵאָה בְּרִכּוֹת בְּכָל יוֹם, וְכֵן לְמִי שֶׁמְעַנֵּג אֶת הַשִּׁפְתַּי וּמְכַבֵּדָהּ, עַל אֲמוּנָה בְּה' וְקִיָּם מִצְוֹתָיו בְּאַמּוּנָה, וְעוֹד. (שֹׁכֵר מִצְוֹת)

• אֲמֵרוֹ חֲזוֹ"ל, "שֶׁכֶּר מִצְוָה בְּהֵא עֲלָמָא לִיכָא". בְּאִירוֹ הוּא, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹלָם הָאֵל לֹא יָכוֹל לְהַכִּיל בְּקִרְבּוֹ שֶׁכֶּר שֶׁל עֲשִׂית מִצְוָה, וְגַם אִם יִקְבֵּל הָאֵדֵם אֶת־כָּל הָעוֹלָם הָאֵל, זֶה עֵדוֹן לֹא מְגִיעַ לְשֶׁכֶר שֶׁל מִצְוָה אַחַת. וְלָכֵן נִבְרָא מְקוֹם הָעֵדוֹן הַבְּנוּי לְשֵׁם כֵּן, כִּדִּי שֶׁשֵּׁם יוֹכִלוֹ לְקֶבֶל אֶת הַשֶּׁכֶר, וְהוּא הָעוֹלָם הַבָּא. (מִסִּילַת יִשְׂרָאֵל)

• בְּכָל הַמִּצְוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, הֵן בְּתוֹרָה, הֵן בְּתַפְלָה, הֵן בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, יִרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לִזְמֹר בְּזֶה הַלִּשׁוֹן: "הִרְגִּי עוֹשֶׂה זֹאת לְשֵׁם יְחִיד קֹדֶשׁ אֱבִירָה הוּא וּשְׁכִינִתָּהּ, לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְבוֹרָא יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ. וְיִרְגִּיל אֶת־עַצְמוֹ לִזְמֹר זֹאת בְּתוֹכָהּ פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב, וּבְהַמְשִׁיךְ הָאֵמֶן יִרְגִּישׁ הָאֲרָה גְּדוּלָּה בְּאִמְרָה זֹאת. (צַעֲטִיל קֶטֶן לְרַבִּי ר' אֵלִימֶלֶךְ מְלִיץ־עֲנִסֶק)

• אִין מִקֶּבֶלִּים שֶׁכֶּר בְּעוֹלָם הָאֵל אֵלָּא לְפִי הַמַּעֲשֶׂה, וּמִכָּאֵן נִלְמַד, שֶׁעַל כָּל מִצְוֹת עֲשֶׂה יֵשׁ שֶׁכֶּר בְּעוֹלָם הָאֵל, וְהַקֶּבֶץ"ה מְקִיָּם לְעוֹלָם הַבָּא. (מִכִּילְתָּא)

• עַל כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבִּין אָדָם לְחֲבֵרוֹ, וְכָל הַמַּעֲשִׂים שֶׁל צִדִּיקָה וְגִמְלוֹת חֲסִדִּים, יֵשׁ גַּלְיָהוֹן שֶׁכֶּר גַּם בְּעוֹלָם הָאֵל לְבַד מִשֶּׁכֶּר בְּעוֹלָם הַבָּא. (תוֹסֵפוֹת יוֹסֵ'טוֹב)

• עַל טוֹבָה שֶׁעוֹשֶׂה אָדָם לְחֲבֵרוֹ, מְגִיעַ לוֹ שֶׁכֶּר מִצְוָה גַּם בְּעוֹלָם הָאֵל. (הַרְמְב"ם)

• מִי שֶׁדָּן אֶת חֲבֵרוֹ לְכַף־זִכְרוֹת, הוּא אֶחָד מֵאוֹתָם שֶׁמִּקֶּבֶלִּים שֶׁכֶּר בְּעוֹלָם הָאֵל. (מִסְכַּת שַׁבָּת)

• עַל מַחֲשָׁבָה טוֹבָה שֶׁאָדָם חוֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת מִצְוָה, עַל־אֵף שֶׁלֹּא עֲשָׂאָהּ בְּסוּפּוֹ שֶׁל דָּבָר, זֹכֶה הוּא לְקֶבֶל שֶׁכֶּר בְּעוֹלָם הָאֵל, כִּי הַקֶּבֶץ"ה מְצַרֵּף מַחֲשָׁבָה טוֹבָה לְמַעֲשֶׂה. (עַרְבֵי נַחַל)

• מִי שֶׁשׁוֹמֵר אֶת עַצְמוֹ מִלֹּא־תַעֲשֶׂה וּמִשְׁבֵּר בְּלִבּוֹ אֶת הַיֵּצֶר הָרַע כִּדִּי שֶׁלֹּא לַעֲבֹר עַל אֶחָד מֵהָאֲסוּרִים שֶׁבְּתוֹרָה, זֹכֶה לְשֶׁכֶר גְּדוֹל אֵף בְּעוֹלָם הָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוֹ הָיָה חוֹטֵא תְּלִילָה הֵיזָּה מְלָקִים אוֹתוֹ בְּבֵית־דִּין, וּמִדָּה טוֹבָה מְרַבֶּה מִמִּדַּת פְּרָעָנוּת. (חֻקֵּי יִצְחָק)

• בְּמִצְוֹת שֶׁהָאֵמֶן גִּרְמָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בָּאוֹת רַק בְּעוֹלָם הָאֵל שֶׁהוּא תְּלִי בְּזִמְנוֹ וּבְהֵן תְּלִיּוֹת הַמִּצְוֹת, לָכֵן גַּם גַּלְיָהוֹן יֵשׁ שֶׁכֶּר בְּעוֹלָם הָאֵל. (קִנְיָן סוֹפֵרִים)

• עַל מִצְוֹת עֲשֶׂה שֶׁאִין בָּהֶם עֲנֵשׁ, אִינוֹ מִקֶּבֶל שֶׁכֶּר בְּעוֹלָם הָאֵל, אוֹלָם עַל מִצְוֹת עֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ עֲנֵשׁ לְמִי שֶׁלֹּא מְקַיֵּם, כְּגוֹן מִצְוֹת מִיָּלָה, יֵשׁ עַל־כֵּן שֶׁכֶּר בְּעוֹלָם הָאֵל. (תְּבוּאוֹת שׁוֹר)

• מִי שֶׁמְקַיֵּם מִצְוֹת שֶׁהַשֶּׁכֶל מְחַיֵּב אוֹתוֹ, כְּגוֹן כְּבוֹד אֵב וְאֵם, וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹן מִתּוֹךְ צוּרֵי ה', מִקֶּבֶל עַל־כֵּן שֶׁכֶּר גַּם בְּעוֹלָם הָאֵל. (מוֹעֲגֵלֵי צִדִּיק)

• מִי שֶׁמְקַיֵּם גַּם מִצְוֹת דְּרַבָּנִין, מִקֶּבֶל עַל־כֵּן שֶׁכֶּר גַּם בְּעוֹלָם הָאֵל, כִּי הַקֶּבֶץ"ה מְקַיֵּם בּוֹ כְּבִיכּוֹל אֶת הַצּוּרֵי שֶׁל "בִּיּוֹמוֹ תִּתֵּן שֶׁכֶּר", עוֹד בְּטָרֵם תְּבוּאֵי הַשֶּׁמֶשׁ עַל־הָאֵדֵם, דִּהְיִינוּ בְּעוֹדוֹ בְּחֵי"ו בְּעוֹלָם הָאֵל. (תְּפִלַּת בְּנִים)

• מִי שֶׁמְזַכֵּה אֶת הַרְבֵּים וְגוֹרִם לְרַבִּים לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים טוֹבִים, הוּא מִקֶּבֶל שֶׁכֶּר גַּם בְּעוֹלָם הָאֵל. (מַהֲרַש"א)

• הָעוֹשֶׂה מִצְוָה בְּרַבִּים וּמִקְדָּשׁ שֵׁם שְׁמִים, מְשַׁלֵּם לוֹ הַקֶּבֶץ"ה אֶת שֶׁכֶּר גַּם בְּעוֹלָם הָאֵל. (יְרֵיעוֹת שְׁלֹמֹה)

• מִי שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה עִם אֲחֵרִים, יֵשׁ לוֹ שֶׁכֶּר מִצְוָה גַּם בְּעוֹלָם

מהלל

מספורי חז"ל

והיה הדבר לפלא בעיני כל בני העולם. כששמע זאת מלך בבל פאמור, החליט לשלח אגרת שלום לחזקיהו ולא לקו, כדי שימצא חן בעיניהם, אולם באותה שעה לא היה הסופר שלו בארמון, ולכן כתב עבד אחר את המכתב, וכתב כך: "שלום לחזקיהו המלך, שלום לירושלים העיר, ושלום לאלקים הגדול". כשיצא השליח לדרכו, הגיע הסופר הקבוע אל הארמון. ומי היה הסופר? היה זה נבוכדנאצר הידוע, שאחר כך היה מלך בבל והיה אחד מהמלכים המושלים בכפה בכל העולם פלו, וכששמע את הנסח שנכתב במכתב, נבהל וקרא: "איך כתבתם את שם האלקים בסוף? והרי הייתם צריכים לכתב כך 'שלום לאלקי ישראל, שלום לעיר ירושלים ושלום למלך חזקיהו'". אמרו לו: "קורא האגרת הוא ירוץ לקרא לשליח", רץ נבוכדנאצר שלש פסיעות אחר השליח, אולם לפתע ירד המלאך גבריאל מן השמים ומנע אותו מלרוץ יותר. ואמר רבי יוחנן, שאם לא היה גבריאל מעמיד את נבוכדנאצר, לא הייתה חלילה תקנה לעם ישראל, מפני שהיה בזה קטרוג על עם ישראל שנבוכדנאצר בקש לקנא את כבוד הקב"ה שהעמידהו האחרון בירשימה. אולם מפני שאין הקב"ה מקפח שכן כל בריה, נתן לו הקב"ה לנבוכדנאצר שכן גדול, ואמר לו הקב"ה: "מפני שאתה פסעת בעבדו שלש פסיעות, יצאו ממך שלש מלכים שישלטו בכל העולם פלו". ומכאן נלמד על גדל השכן של כל מצוה, שמודה טובה מרבה ובפרט לבני ישראל בני עם סגולה.

(מסכת סנהדרין)

התנא רבי אליעזר הגדול, שהיה רבם של רב התנאים שאחר דורו, חלה פעם ונפל למשכב. באו תלמידיו לבקרו, וכשראו את רבם שוכב במטה ומת'סר ביסוריו, החלו לבכות מרוב צער, ואולם חברם רבי עקיבא שעמד שם עמם, היה משחק. תמיהו החברים ושאלו את רבי עקיבא: "מפני מה אתה משחק? והרי רבנו מצטער בחלו הגדול?" נענה רבי עקיבא ואמר: "דעו לכם, שעד עתה ראיתי שרבנו רבי אליעזר, אין לו שום צער בעולם, מעולם לא החמיץ יינו ופשתנו לא לקה, ואמרת בלבי, שפא חס ושלום מקבל רבי את כל שכו' בעולם הזה על המצות שלו. אולם עכשו, כפאשר אני רואה את רבי בצער, אני שמח, כי עכשו אני מבין שהוא מקבל בעולם הזה יסורים על העונות המעטים שלו, וכל שכו' הגדול על המצות, מבטח לו לעולם הבא". שתקו התלמידים לשמע דבריו של רבי עקיבא, ולפתע נענה רבי אליעזר עצמו ושאל את רבי עקיבא מתוך מו'ת חלי'ו: "עקיבא! כלום חסרת דבר אחד מן התורה פלה? ומדוע אומר אתה שהיסורים באים עלי על העונות שלי, כדי שאקבל את שכו' בעולם הבא?" השיב לו רבי עקיבא ואמר: "הרי לפדתנו רבנו, כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, דהינו שאפלו הצדיק הגדול ביותר לא יתכן שלא נכשל בדבר מה, ועל זה הוא מקבל יסורים בעולם הזה, כדי לקבל

בזמנו של חזקיה מלך יהודה, מלך בבבל המלך מרדך בלאדן בן בלאדן. מלך זה היה רגיל להשכים קום והיה אוכל את סעדת הצהרים בשעה הששית וישן עד השעה התשיעית. יום אחד, ישן המלך את שנת הצהרים כהרגלו, וכשקם התפלא לראות כי החמה נמצאת בצד מזרח, דהינו שעכשו תחלת היום. כעס המלך מאד וחמתו בערה בו, שכן חשב שכנראה ישן כל היום פלו וכל חלילה שלאחריו, והשכים למחרתו. מיד קרא לעבדיו ואמר להם: "מדוע הנחתם לי לישן יום ולילה, ולא הערתם אותי בזמן? ענו לו עבדיו ואמרו: "אל יחר לאדוננו המלך, אולם הוא לא ישן אלא בדיק כמו פליום, אלא שהשמש חזרה לאחוריה וחזרנו לאחור אל הבקר". הביט עליהם המלך בכעס ואמר: "פיצד יכולים אתם לדבר דברי הבל שכאלו? וכי שמעתם מימיכם שהחמה חוזרת לאחוריה? ואם נכון הדבר, רוצה אני לדעת מי הוא האלקים שיש בכחו להזיז את החמה לאחוריה?" ספרו לו העבדים ואמרו, כי ידו של אלקי ישראל בדרך והוא הטה את השמש לאחוריה, וביכלתו להטות את כל הפסלים והאלילים לעשות פרצונו, כי הוא בורא העולם והוא מנהיגו ברמה. ומדוע חזרה החמה לאחוריה? בעטיו של חזקיהו מלך יהודה, ומעשה שהיה כך היה. חזקיה נפל למשכב ונטה למוות, על אשר לא הודה די' לקב"ה על נפלאותיו שעשה עמו, וכל עור גופו התקלף מהשחין שפרח בו עד שלא נותר בו מותם. שלח הקב"ה את ישעיהו הנביא לבקר את חזקיהו מלך יהודה בחליו, וכשהגיע אליו אמר לו ישעיהו כי עומד הוא למוות, ואף לעולם הבא לא יהיה לו חלק. נבהל חזקיהו ושאל את ישעיהו הנביא על סבת הדבר, והנביא השיב ואמר לו, שהעניש הגדול בא לו מפני שלא קיים מצות פריה ורביה ולא נשא אשה כדי להעמיד תולדות בישראל. התנצל חזקיהו ואמר: "והרי ראיתי ברוח הקדש, שעתידים לצאת מפני בני שאינם מהגנים, ואמרת בלבי, מוטב לא אשא אשה ולא אלד בנים רשעים". אמר לו הנביא: "לא היה לך לחשב את חשבוננו של הקב"ה, אלא היה עליך לקיים את מצותיו בלי להרהר אחריו". רצה חזקיה לשוב ולתקן את חטאו, אולם הנביא טען שהוא אחר את המועד וכבר נגזרה הגזרה. לא קבל חזקיה את הדבר, וטען: "מקבלני מבית אבי-אבא, אפלו חרב חדה מנחת על צוארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים". אמר לו הנביא: "אם ישמע ה' לתפלתך ותקום מחליו, אתן לך את בתי לאשה". הסב חזקיה את פניו אל הקיר והתפלל אל הקב"ה מקירות לבו, ותפלתו התקבלה. מיד שב הנביא אל המלך ואמר לו: "שמע אלקים את תפלתך והוסיף לך חמש עשרה שנה לימי חייך". נעשה לו נס בתוך נס, והנביא צוה עליו להניח דבילה על השחין שבבשרו, ואף-על-פי שהדבילה מוקה לבשר החי, נעשה לו נס ובשרו שב להיות בריא וטוב. לאחר מכן נתן הנביא למלך סמן כי תפלתו התקבלה, בכך שהמים יתארה בעשר מעלות, והשמש תחזר לאחוריה ותשוב לבקר,

מתפל

אמרות ופתגמים

לשומרו מן המצוקים. אם נתרבה במצות, רבוא ואֶלֶף מלאכים משמרים אותו, ואם הוא שלם בתורה ובמעשים טובים, הקב"ה משמרו שנאמר "ה' שמרך ה' צלך עליך ימינך". (מדרש תנחומא)

• רבי אליעזר בן יעקב אומר: העושה מצוה אחת, קונה לו פרקליט אחד, והעובר עברה אחת קונה לו קטגור אחד. (מסכת אבות)

• אומר רבי חנינא בראידי: כל העושה כמאמרה אין מבשרים אותו בשורות רעות, שנאמר "שומר מצוה לא ידע דבר רע". אומר רבי אסי ואיתימא רבי חנינא: אפלו הקב"ה גוזר גזרה הוא מבטלה, שנאמר "באשר דבר-מלך שלטון ומי יאמר-לו מזה-תעשה". (מסכת שבת)

• אם נפשך לדעת מתן שכרך של צדיקים לעתיד לבוא, צא ולמד מאדם הקדמוני, שלא נצטוו אלא על מצוה אחת, בלא תעשה אחת, ועבר עליה, ראה כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו ולדורות-דורותיו עד סוף דורותיו. וכי איזו מדה קרובה, מדת הטובה או מדת פרענות? הוי אומר מדת הטובה. על-אחת כמה וכמה שמצוה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות. (תורת כהנים)

• המצוה הקלה שכרה גדול והפלא אשר לא ימד ולא יספר, הלא תראה במצות שלוח הקן שאין בה טרח ולא פזיר מוון, שנאמר "למען ייטב לך והארכת ימים". ואמרו חז"ל: אומר רבי יעקב, אין לך מצוה קלה בתורה שאין תחית המותם תלויה בה. ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסור - אמרה תורה בך, מצות חמורות על-אחת כמה וכמה! (עשרי תשובה)

• אין ענשי גיהנם כדאי אצל השכר הקזמן על מצות לעולם הבא, כי טוב לו לאדם לקבל כל ענשי גיהנם ובלבד שלא יפסיד שכרו לעולם הבא. (ספר חרדים)

• "שכר מצוה - מצוה". שכר המצוה שעשה, היא המצוה עצמה ואינו צריך יותר שכר, רק זה עצמו שאוזה לעשות מצוה ועושה תענוג לבו, אין לך שכר גדול מזה. (קדושת לוי)

• "עליך יאמרו המשלים באו חשבון", בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עברה כנגד הפסדה. (בבא בתרא)

• אלהיהו בעבדים המשמשים את-הרוב על-מנת לקבל פרס, אלא הוו בעבדים המשמשים את-הרוב שלא על-מנת לקבל פרס. (מסכת אבות)

• אומר רבי ירמיה בן-אלעזר: עתידה בתיקול להיות מפוצצת באהלי צדיקים ואומרת, מי שפעל עס-אל (שעסק בתורה ובמצות, וכאלו ברא עולמות), יבוא ויטל שכרו. (ירושלמי שבת)

• רבי מאיר אומר: הוי ממעט בעסק ועסק בתורה, והוי שפירוט בפני כל-אדם, ואם בטלת מן-התורה, ישלך בטלים הרבה כנגדך, ואם עמלת בתורה, ישלך שכר הרבה לתן לך. (מסכת אבות)

• אומר רבי יהושע בן-לוי: עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות, שנאמר "להנחיל אהבי יש ואצרותיהם אמלא". שאם יתקבצו כל מיני תענוגי זה העולם והכפלו בלם ש"י פעמים, יהיה כל-כך ענג כל-צדיק לעולם הבא. (מסכת עוקצין ופירוש הרמב"ם)

• רב דימי אומר: עתיד הקב"ה לתן לכל צדיק וצדיק מלוא עמסו (טובה מלוא חפניו של הקב"ה). שנאמר "ברוך ה' יום יום יעמס-לנו האל ישועתנו סלה". אומר לו אביי: וכי אפשר לומר כן? והלא כבר נאמר בישעיה "מי-מדד בשעלו מים ושמים בארת הפך"? דהינו שכל-העולם הוא רק כמו מהארת ועד האגודל, ואיך יתן לו הקב"ה מלוא חפניו? אומר לו רב דימי: והרי אמרו משמה דרבא בראידי, עתיד הקב"ה לתן לכל-צדיק שלש מאות ועשרה עולמות, שנאמר "להנחיל אהבי יש ואצרותיהם אמלא", ו"ש בגימטריה שלש מאות ועשרה". (מסכת סנהדרין)

• אומר רבי מאיר: עשה אדם מצוה אחת מוסרים לו מלאך אחד, עשה שתי מצות מוסרים לו שני מלאכים, עשה מצות הרבה מוסרים לו מלאכים הרבה. שנאמר "כי מלאכיו יצוה-לך לשמרך בכל-דרכיך", כדי

אותו אדם שחטף מהשוחט את המצוה, והטיל עליו קנס של עשרה זהובים, שהיה סכום גדול, וצוה עליו לשלם את הסכום הגדול לשוחט על שחטף ממנו את המצוה. כששמעו החכמים את הפסק של רבן גמליאל, החלו להסתפק ביניהם מדוע הטיל עליו סכום זה, האם מפני שעשרה זהובים הם שכר המצוה של פסוי הדם, או שכר הברכה שהיה יכול לברך על פסוי הדם. ומדוע הסתפקו החכמים בזה? מפני שבקשו לדעת מה הדין בברכת המזון, שהרי יש בה ארבע ברכות, ואם נאמר שיש כאן מצוה אחת כמו פסוי הדם, הרי שמי שברך במקום חברו וחסר ממנו ישלם לו עשרה זהובים בלבד על כל ברכת המזון, ואולם אם נאמר שהיא שכר ברכה, צריך לשלם ארבעים זהובים, על-כל-ברכה עשרה זהובים. וצאה בתיקול מן השמים והכריזה: "כוס של ברכה שוה ארבעים זהובים". (מסכת חולין)

את-כל-שכרו על המצות שלו, בעולם הבא, ונחה דעתו של רבי אליעזר. (שם)

מעשה באדם אחד, שעמד ושחט עוף והתכוון לקיים את המצוה החשובה של פסוי הדם, כמו שנאמר בתורה "אשר יצוד ציד חיה או-עוף אשר יאכל וישפך את-דמו וכסוהו בעפר", ודרשו חז"ל את הסמיכות "ושפך וכסוהו", שהשוחט הוא צריך לקיים את המצוה של פסוי הדם, ואולם לפתע הגיע אדם אחד ובגידו דלי עם עפר, ובטרים הספיק השוחט לקיים את מצות פסוי הדם, הקדימו הלה וחסר ממנו את המצוה וכסה בחול שעמו את דם העוף. הצטער השוחט והתעצב אל-לבד, מפני שהפסיד מצוה כה חשובה, ולא עלה בידו לקימה ולקבל את שכרה, והלה לספר את הדבר לרבן גמליאל. שמע רבן גמליאל את המעשה שעשה

מספר

ספורי צדיקים

עד שמוכן הוא לשלם כל הון דעלמא כדי למימן. כששמע זאת הד"ר וולף, מהר להרגיע את הרופא המנותח והצליח לשכנע אותו כי טוב עשו בכך שותרו לרבי על הלירה, מפני שאיש אלקים הוא ואין הדעת משיגה את רום מעלתו. (צדיק יסוד עולם)

משמשו של רבי משה יהושע מויז'ניץ בעל ה"ישועות משה", ספר, כי פעם לאחר תפילה נלהבת, בה עמד הרבי לפני קונו בהתלהבות כבן המתחטא לפני אביו, התבטא ואמר: "הרי אמרו חז"ל בקדושתו, שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. מהו שכר המצוה? כאשר חשים שכל 'האי עלמא' הוא 'ליכא', הוא בגדר אמן ואין בו שום ערך, זהו שכר המצוה". (הליכות הישועות משה)

באחת מדרשותיו, עמד המגיד רבי שלום שבדרון ואמר: "ידועים דברי חז"ל ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא. מה פשר הדבר? ובכן שמעתי מאדם חכם משל נפלא. ראובן חרש את שדהו באמצעות השור שהיה לו, והשור עמל קשות בחרישת השדה. בסוף היום, חזר השור עיף ורצון מעמל יומו, ואדונו בקש לפיסו ולתגמלו על עבודתו הקשה. שלף האיש את ארנקו מפיסו, הוציא פנקס המחאות וכתב לשורו המחאה בסכום של מאה דולר... כן בדיוק נראה האדם שמבקש לקבל שכר על המצות, וכי אפשר לשלם שכר מצוה רוחנית בסיר של בשר?" (קול חוצב)

מייקירי ירושלים היה רבי נפתלי צבי פרוש ומגדולי העסקנים שבה שלא על-מנת לקבל פרס. בזכרונותיו הוא מספר על הזכות הגדולה שהתגלגלה לפתחו מן השמים, ביסוד השכונה המעטירה "בתי ברוידא" במרכז ירושלים, בה התגוררו תלמידי חכמים מבהקים ומרביצי תורה חשובים. נדבן השכונה היה רבי יעקב יוסף ברוידא מורשה, ובסיים הבניה שגר סכום נכבד לכל העוסקים במלאכה, כאות הוקרה על מסירותם. בין השאר, שגר 35 נפוליון זהב לרבי נפתלי צבי, שהשקיע מאמצים מרבים ובזכותו קמה השכונה וקרקעה עור וגידים, אך הוא סרב לקבל אפילו פרוטה אחת, מפני שלא רצה לקבל שכר על המצוה הגדולה שאכה לעשות. ראשי הועד נדהמו אל מול סרובו של רבי נפתלי צבי פרוש, שחי בדחקות ועני והיה בעל משפחה גדולה, והציעו לו להסביר את עמדתו במכתב אל הנדיב בורשה. ישב רבי נפתלי צבי וערך מכתב נלבב אל הנדיב יקר הערך, ובז צטט דברים נאים ששמע מפי רבי אליעזר דן רלב"ג מגאוני ירושלים, שהסביר את הפסוק בתהלים "ולוה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו". ולכאורה, איזה חסד הוא שמשלמים לפועל בסוף היום על עבודתו? הרי זו החובה לשלם לו תמורת עמלו! והסביר בטוב טעם, אלו היה הקב"ה שואל את היהודי המתפלל לפניו, מהי משכורתך על תפלתך בצבור? בודאי היה האדם מתקשה להעריך את גדל השכר על כך, אולם הקב"ה יודע את ערך השכר המוגיע לו על המצות. ומשל למה הדבר דומה? לאדם שפא לסנדלר עני

ביתו של רבי ישראל פרץ מלברטוב, חותנו של סגורם של ישראל רבי לוי יצחק מברדיטשוב, היה פתוח לכל מבקש, ואורחים רבים היו באי ביתו. עמל רבי לוי יצחק רבות לכבד את האורחים, וטרח להציע להם מטות נוחות. שאלו חותנו: "לשם מה אתה טורח כה הרבה? הרי בעד כמה פרוטות תוכל למצא אכר גוי שיעשה לך את המלאכה?" השיב לו רבי לוי יצחק: "וכי אמסור את המצוה לגוי, ועוד אוסיף לו על כך שכר? מבקש אני בעצמי לעשות את המצוה והיא עצמה שכרי". (לשון חסידים)

בשנות מגוריו של רבי שלמה מאיל בירושלים, נפל פעם למשכב, ונזקק לנתוח באפן דחוף. ההוצאות הרפואיות עלו לכדי שלש לירות, שנחשבו באותם ימים לסכום גדול מאד, אך בכיסו של הרבי לא הייתה אף פרוטה אחת, שכן תמיד היה מחלק את כל אשר לו לצדקה. נכנס רבי יוסף וינברג, מייקירי ירושלים ומגדולי הנגידים שבה, אל עבי הקורה, ופנה אל הרופא המנתח, ואל רבי משה וולף מנהל בית החולים "שערי צדק". הוא תאר לפניו את גדלתו של הרבי ואת עניו הגדול, והגיע אתם להסכמה שכל אחד מהם יוותר על לירה אחת, והוא ידאג לתשלום הלירה השלישית. הנתוח בצע בהצלחה, אולם מכיון שהרבי היה חלש מאד והנתוח היה ארוך ומספיק, נזקק הרבי לשמירה ולזהירות יתרה, והיה נמצא בפקוח רפואי קפדני יומיומי תחת השגחתו האישית של הרופא המנתח. בערב ספות, בעת שהרופא בא לבקר את הרבי, פנה אליו ושאלו אם יוכל לרדת בליל התקדש החג אל הספה שבחצר בית החולים, כדי לאכל כזית פת ולקיים מצות ספה מדאורייתא. נרתע הרופא לשמע השאלה, ושלל אותה באפן מחלט. נסה הרבי להתחנן לפניו ודבר על לבו לאפשר לו לקיים את המצוה הגדולה, אולם הרופא מאן להקשיב לו ותמה בפניו איך מלאו לבו לעשות כן. לא עבר זמן רב, והרבי הציע לאחד מאנשי הצוות לסייע לו לרדת אל הספה, והציע להעניק לו חמש לירות בתמורה לכך. הגיעו הדברים לאזניו של הרופא המנתח, והוא רתח מזעם. בכעס ובהחמה שפוכה התעצב הלז בפני ד"ר וולף, וצעק: "הרי בקשו ממני לוותר לרבי על לירה אחת, בטענה שהרבי הוא עני וחסר אמצעים, ואילו עכשו שומע אני, כי מוכן הוא לשלם חמש לירות תמימות בשביל דבר של מה בכך, בשביל אכילת כזית בליל ספות. חמש לירות! סכום כה עתק הוא מוכן לשלם". אף רבי משה וולף השתומם לשמע הדבר, והוא מהר לפנות אל רבי יוסף וינברג ושטח בפניו את פליאתו: "למה רימיני? אמרת שהרבי הוא איש עני, בשעה שהוא מוכן לפאר סכום עצום בשביל אכילת כזית בספה הכי צד? חזר רבי יוסף ואמר: "כל מה שאמרתי לך על צדקתו של הרבי מאיל, הוא קאן וכאפס לעמת מעלתו האמתית, וכל מה שאמרתי אינו אלא מעט מזער מגדל צדקתו וחסידותו. ואף עבדה זו עצמה יכולה להמחיש את גדלתו, שאף שאין בידי פרוטה לפרטה, מוכן הוא להתחייב בסכום כל כך גדול כדי לקיים מצות ספה, כי המצות כה חביבות על הרבי מאיל,

ומבקש ממנו לתקן לו את נעליו הקרועים, אלא שהסנדלר בקש לרוץ לבית הכנסת לתפלה בצבור. דחק בו אותו אדם והציע לו סכום גבוה, כדי שימחר לתקן לו את מנעליו, ובינתיים הפסיד הסנדלר את המוצה הגדולה של תפלה בצבור. נמצא אפוא, שהסנדלר העריך את שכר התפלה בצבור כגבה התשלום שנטל מאותו אדם לתקון מנעליו, אולם הקב"ה לא משלם לאיש פסוקים זה, אלא עושה עמו חסד ומשלם לו בכפל כפלים. כי אם תשאל אדם בכמה הוא מוכן למכור את תפלתו שהתפיל בצבור, לא יסכים למכור את המוצה אפילו בסכום עצום, וזהו החסד שעושה הקב"ה עם האדם ומשלם לו לפי מעשהו, לאחר שעשה את המוצה ולא לפניה. כך כתב רבי נפתלי צבי במכתבו, ובשולי הדברים הוסיף וכתב, שאת כל מה שעשה לא עשה אלא לכבוד שמים, ואין הוא רוצה שכר על המוצה בעולם הזה. המכתב רגש מאד את הנדיב, ולאחר הוקרה שגר שבעה ארגזים מלאים בספרי קדש יקרים ונדירים למען לומדי בית המדרש בשכונה, ושקם של עסקני ירושלים של מעלה התקדש בריבם. (שלושה דורות בירושלים)

בעיר סאלי שבמורקו, כהן בריבונות הצדיק רבי חיים בן-עטר, זקנו של רבנו ה"אור החיים" הקדוש. מנהג טוב היה בידו, לארח על שלחנו מדי חג ומועד אורחים עניים ולשמוח את לבם. מעולם לא ישב לסעודת החג, עד שישב לשלחנו לפחות אורח אחד. פאשר לא הזדמנו לביתו אורחים, היה שולח את שמשו בבקר ערב החג, כדי לתור אחר אורח ולהזמין אל ביתו טרם יקדמו אחר. פעם אחת לא היה אורח בבית המדרש בערב החג, והרב שלח את שמשו לכל בתי המדרש בעיר כדי לתור אחר אורח הגון לחג. הלך השמש ממקום למקום, אך לא עלה בידו למצא אפילו אורח אחד. הגיע חצות היום והשמש חזר בידים ריקות, למגנת לבו של הרב. הפציר הרב בשמש לצאת שוב אל רחובות העיר, כדי לראות אולי הזדמנו מאן דהו העירה ואותו יזמין לביתו. "חפש היטב בכל פנות העיר ואל תדלג גם על סמטאות עקלקלות ושכוחות, אולי משם תבוא הישועה", אמר הרב לשמש. יצא השמש לדרך ולמרות מאמציו המרובים לא מצא אורחים כלל. בדרך נתקל ביהודים רבים, אך הללו היו עסוקים בהכנות לחג ולא היה להם פנאי לסייע לשמש מרב טרדה ובהלה. ביאושו, המשיך השמש לכתת את רגליו עד שהגיע לקצה העיר, והנה עומדות רגליו בפתחו של בית העלמין היהודי, ולהפתעתו ראה יהודי בלתי מכיר יושב על הקרקע בסמוך לשער הסגור. נגש השמש אל ההלך ונכח לדעת כי היהודי ממרר בבכי ופניו עצובות כאדם שחבר עליו עולמו. נסה השמש לדובב את היהודי ולדבר על לבו, אך היהודי לא שת לבו אליו. ההלך יושב באבלו, ממרר בבכי ואנחותיו קורעות לב. כשראה השמש בצרתו, שב על עקבותיו וספר לרב על ההלך שיושב בפתח בית העלמין, שאסון כבד ובלתי ידוע התרחש עמו. יצא הרב במהירות אל בית העלמין וראה בעיניו את היהודי האבל, והחל לדבר על לבו כדי לנחמו. האזין היהודי לדברי החזק של הרב, שדבר מתוך רגשות לב והשתתפות בצער, אך בכיו התגבר ואנחותיו העמיקו. "איני עוזב את מקומי! קרא ההלך מתוך שברונו הכבד, פה אשב בבית העלמין, כי טוב מותי מחיי!" נרתע הרב מדבריו וכדי לחזקו קרא בקול נרגש: "נשבע אני שלא אעזבך עד אשר

אצילך מצרתך הגדולה ואשיב לך את אשרך, אך עתה קום ובוא עמדי כדי להתארח בביתי בחג הקרוב". הביט בו האיש בעיניו העצובות ואמר: "ישב נא כבוד הרב לידי ואספר לו את האסון אשר קרה עמדי". הסכים הרב להקשיב לדבריו, בתנאי שלאחר מכן יבוא ויהיה אורחו בחג הממשמש ובא. החל האיש בספורו, כשקולו חנוק מדמעות: שמי רחמים פדורי, בנו של הסוחר נסים מתושבי העיר סאלי. יצאתי מן העיר לפני פחמט עשרה שנה, כדי לנסות למצא את מזלי במדינת הים ולאסוף הון גדול. ה' הצליח את דרכי והצלחתי בעסקי, עד שעלה בדי לאסוף סך עצום שיכול היה לכלכל את משפחתי שנים ארוכות. זכרתי את אשתי אשר הוכיח לי ה' ולאחר שנים ארוכות של פרדה, החלטתי לשוב לביתי אל המנוחה ואל הנחלה. המרתי את כל רכושי בכסף מזומן, ועם מאות אלפי דינרי הזהב שהיו לי, רכשתי אוצר של אבנים יקרות ומרגליות נדירות, אותם שמרתי בתוך ארגז ברזל קטן. נפרדתי מחברי הסוחרים והפלגתי בספינת מפרשים כדי לשוב לעיר סאלי, עיר מולדתי ועיר מגורי, ושמחה גדולה היתה בלבי. בכל חדשי ההפלגה, שמרתי על התבה כפבת עיני ולא הסתתי דעתי לרגע מאוצרי הגדול. האנייה עשתה את דרכה במנוחה בים, לא ארעה סערה ולא חליתי במחלת הים, אלא הכל עבר בשלום ובשלחה. היום בבקר, עגנה האנייה בחוף וכשראיתי את מדינתי האהובה מרחוק, התחלתי לשמוח שמחה גדולה ואמרתי בלבי, מהיום והלאה אוכל לשבת במנוחה ואהנה מעמלי הגדול שטרחתי בקישוף חמש עשרה שנה. אך רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום, אהה! ארע עמדי אסון כבד ועולמי חרב עלי. בשעה שירדתי מן הספינה, נשמטה התבה הקטנה מיד ונפלה הפימה ותרד במצולות כמו אבן. כשראיתי את אסוני, חשכו עיני ודעתי כמעט נטרפה עלי. רציתי לקפץ אל הים כדי למצא את אוצרי, אך הנוסעים שסביבי עצרו בעדי והעבירו אותי אל היבשה. בכיתי וצעקתי, אך קולי היה פקול קורא במדבר וצעקותי היו לשוא. הנוסעים והנאספים נדו לי בראשם ורחמו עלי, אך נותרתי בעירם ובחסר כל. כל רכושי הרב, עליו טרחתי כה רבות, ירד לטמיון ואתו נגזזו כל חלומותי ותקוותי. נעשיתי עני מרוד ועני חשוב פמות, ועתה לקח לי חיים? טוב מותי מחיי! כך סים רחמים, ההלך השבור, את ספורו העגום, והרב נותר יושב כמאבן. מה יעשה עתה? הרי הבטיח לו בשבועה שהוא יסייע לו ויציאנו מצרתו, אך כיצד יעשה זאת? גם אם יתן לו את כל הון ביתו, לא יוכל להחזיר לו אפילו חלק מאבדתו. לפתע התנער הרב וקרא להלך: "בוא יחד עמי אל חוף הים!" לא הבין ההלך מה רצונו של הרב, אך הלך בעקבותיו. בהגיעם אל החוף, בקש הרב מרחמים להראות לו את המקום בו טבעה תבתו היקרה. הצביע ההלך על המקום הקשער, והרב החל בתפלה חרישית. לפתע החל הים לגעש ולרעש. המים החלו לרתת עד שקצף עלה על פני הים, ופתאום החלו לצוף על פני המים פלים מפלים שונים שהיו גנוזים בקישוף שנים רבות בקרקעית הים. ההלך ראה לנגד עיניו אוצרות גדולים לאין ערוך מאוצרו האבוד, אך הרב הזהיר: "השמר לך פן תגע בחפץ שאינו שלך!" לפתע נדהם רחמים לראות את תבתו הקטנה והמפרכת שטה לה על פני המים ומתקרבת לרגליו, ויחד עמה שטה לה הנעל אותה אבד במהלך מעידתו על הספינה. בידים רועדות ובפליאה עמקה, נטל ההלך את אוצרו האבוד, כשהוא צובט

להצטרף אל מזחלתו, והושיבו לידו כשהוא מרעיף עליו בדרך טללי נחם כדי להרגיעו מהסערה הגדולה, וכדי לשמחו אמר לו בדרך צחות: "הנה כעת מצינו תורה וגדלה במקום אחד" ... רק בעלות השחר, שב הרבי לביתו לאחר שזכה למים שתי מצות, כאשר שכר המצוה הראשונה היתה המצוה השנייה, ואולם הוא לא עלה על משכבו. הוא פנה מיד להטהר במקוה, ולאחר מכן התניב על משמרתו כדי ללמד את שעורו הקבוע בגמרא בשעה זו. (הגאון הקדוש מווישיזא)

בעת שישב רבי נתן אדלר בעיר פרנקפורט, העלילו הנוצרים בעירה סמוכה עלילת שוא על היהודים, וגזרה נגזרה מטעם השלטון לגרש את כל היהודים שבמקום. שלחו ראשי הקהל אל רבי נתן אדלר, ובקשו ממנו לנסות להשתדל אצל שר העיר, כדי שיבטל את הגזרה הקשה. כשבאו השליחים לפרנקפורט, היה זה בערב שבת חנכה, ומפני קדשת השבת המתין רבי נתן עד יציאתה, כאשר השליחים מתארחים בביתו. באותה שבת, ירד שלג כבד שכסה את עין כלהארץ, ומסכנת היתה הנסיעה. ואולם רבי נתן לא שם לבו לשלג הגדול, ואמר שפאשר קהלת ישראל בצרה, אסור להחמיץ אף רגע. מיד עם יציאת השבת, יצא לדרך יחד עם תלמידיו המבוקש החת"ס סופר, עלגבי עגלה הרתומה לסוס אחד. באמצע הדרך, עמדה העגלה מלכת. רגלי הסוס שקעו עמק בתוך השלג הרב, והוא התקשה לפסע אפילו פסיעה אחת. הלך העגלון אל הכפר הסמוך, כדי להביא משם צמד סוסים רעננים ולהוסיפם על הסוס העיף שלו. לפתע פתאום, ראה החת"ס סופר את רבו, קופץ מהעגלה ורוקד על גבי השלג, כשפניו קורנות משמחה. התמלא החת"ס סופר בתמהון לפשר הרקוד, ורבי נתן מהר להסביר לו: "האם אינך רואה? הרי העגלון הביא עמו שני שורים ומבקש הוא לרתם אותם יחד עם הסוס, ונעלינו עכשו לצוות אותו שלא ירתם אותו יחד בדין התורה, 'לא תחרש בשור ובחמור יחדו'. והלא כל ימי הייתי מצטער, אימתי תבוא לידי מצות פלאי בהמה ואימנה? הרי כל הימים יושב אני בפרנקפורט סגור בבית מדרשי, ומעולם לא עלה בידי לקיים מצות לא תעשה זו. ועכשו שבאה לידי מצוה כזו, לא אשמה? עין בעין רואה אני כי 'מצוה גוררת מצוה', ובשכר המצוה שאני נוסע להמליץ טוב על ישראל, זכני אלקים במצוה אחרת, מצות פלאים". (שורי המאה)

את עצמו אם הוא רואה נכוחה או חולם חלום תענוגים. בצעדים מתורננים הלך רחמים יחד עם הרב, כדי להסב על שלחנו בחג הקרב ובא, ולבו מלא שמחה והודיה לה' על הנס אשר עשה עמו. גם הרב שימח שמחה יתרה, לאחר שזכה באורח פה נכסף לחג כמנהגו מימים ימימה, ושיניהם הלכו יחד להתפלל בבית הכנסת ולאחר מכן הסבו לסעדת החג. במהלך הסעדה, ספר רחמים את קורותיו והביע את צעריו על כך שלא שמע מאומה מאשתו, אותה השאיר לפני חמש עשרה שנים והוא אינו יודע מה עלה בגורלה. החל הרב לנחמו ודרך אגב שאלו על פרטי משפחתו ושם אשתו. לפתע קראה הרבנית: "גם לאשה הצנועה שמשמשת כעוזרת בביתנו, קוראים בשם אשתה, וגם היא ספרה לנו שבעלה נסע למדינת הים ומאז לא שמעה ממנו". לא ארכו הרגעים, וכוס האשר של רחמים התמלאה על גדותיה, כאשר נכגש שוב עם אשת נעוריו, אותה מצא בבית מארחו, שזכה למים מצוה נוספת, בעקבות מצות הכנסת האורחים אותה קיים. (שבת ט"ש א')

מצודתו של רבי מנחם מנדל מווישיזא, בנו של ה"אהבת ישראל" מוויז'ניץ, היתה פרושה על כל עיר רבנותו וגלילותיה. פעם, בליל חורף מקפיא, נסע לכפר בשם בישקויל, שם התקיימה אספת רבנים ועסקנים בעניני קדשי ישראל ובצור חומות הדת, והאספה הסתיימה בשעה מאוחרת. מכיון שהקפיד מאד שלא לשנות את סדרי שעוריו תורתו בשיבה, החליט לחזור לוישיזא על אף השעה המאוחרת, כדי שלא יפסיד את השעור. מכיון שהזדרז לשוב לביתו, החליט לנסע על מזחלת מיחדת שנוסעת על השלגים מעל הר הבישקויל, כדי שלא יאלץ לעשות דרכו סחור-סחור סביב ההר, ובכך להכפיל ולשלוש את זמן הנסיעה. בהיותם על אס-הדרך במעלה ההר, הגיעו לאזניו ולאזני מליו, קולות המשוערים לעזרה. הורה הרבי לעגלון להתחקות אחר מקור הקול, ולאחר חפזים נתקלו במזחלת שהחליקה ממעלה ההר והתהפכה. בפנים ישב העגלון עם שני ילדיו הקטנים שסבלו מהקור העז, והרבי מהר ופשט ללא הסוס את מעילו העליון והעניקו לעגלון, כדי שיחמם את עצמותיהם הקפואות של ילדיו, וזאת על אף שהכניס את עצמו לסכנה מחמת הצנה והקר הגדול. מצוה גוררת מצוה, וכאשר המשיכו בדרךם במעלה ההר, נתקלו במזחלת נוספת של גביר מקומי, שאף היא התהפכה בגלל מזג האוויר הסוער. הציע הרבי לנגיד

ממלכה

שאלו פעם את רבי יעקב קרניץ המגיד מדבנא: "ילמדנו רבנו, הרי כל דרשותיו של מר אינן אלא לשם תוכחה, כדי ליסר את העם, להוכיחם על מעשיהם ולהשיב רבים מעוון. מפני מה אפוא, נוטל הוא ממון על דרשותיו, ומדוע מבקש הוא שכר על מצות התוכחה?" חיד המגיד ואמר: "צאו וראו, אף הקב"ה לא לחנם הוא מיסר..."

רבי איזיל חריף, שמש פרבה של העיר סלונים, אולם מכיון שסבל ממחלת הקצרת שהציקה לו הרבה, היה שוהה מחוץ לעיר בחדשי הקיץ, יוצא מסלונים לאחר חג השבעות וחוזר אליה לקראת הימים הנוראים. בדרך כלל היה שוהה בעיר וילנא, שם היה מדפיס את ספריו ועומד על המלאכה מקרוב. פעם שאלוהו בוילנא: "מר באן ומשפחתו בסלונים?" והשיב בחיוך: "האמת היא שיש מצוה לגרש אותי מסלונים, מפני שאין אני שוהה בה בכל ימות השנה. אולם ראשי הקהל חוששים ממצוה זו, מפני שהרי מצוה גוררת מצוה, וחוששים הם מהמצוה הנגזרת, ובינתיים אני נהנה..."

ספרו פעם לרבי פינחס מקוריץ, על אדם פלוני, שכל ימיו הוא עושה מצות וחסדים, אך הוא מתפאר בהם ודורש לקבל שכרו על מעשיו הטובים בעולם הזה, ואף יותר מכך, בשעה שהוא מתפלל הוא תמיד מבקש לזכות להגיע אל הדרגה הגבוהה של רוח הקודש. חיד רבי פינחס ואמר: "ידוע הוא שתפלה עושה מחצה, ובדין הוא שאותו אדם יטל שכרו לפחות כדי מחצית על מעשיו הטובים. נמצא אפוא שהתקבלה תפלתו לחציה, וזכה הוא אמנם לרוח, אבל לא לקדש..."